

L'Avenç, 250 números.

Un balanç

IGNASI ARAGAY

Aquest article mostra la trajectòria de *L'Avenç* a través de 250 números publicats en gairebé vint-i-quatre anys. Tot i l'ajut –relatiu– de la informàtica, ha calgut repassar els exemplars d'una capçalera que ja comença a tenir una història pròpia de gruix. Aviat caldrà que algú es proposi fer una monografia sobre l'evolució de la revista. Seria una bona eina historiogràfica. Aquí simplement apuntem algunes idees que, a la vista del material consultat, ens semblen rellevants per copsar el batec íntim de la publicació en les seves diferents etapes. Conscients que tota periodització té un punt d'arbitrària i subjectiva, hem triat tres grans moments que combinen la clau interna –canvi de directors, modificacions al disseny, noves seccions, etc.– i l'externa –cicles polítics, culturals i econòmics de la societat catalana–.

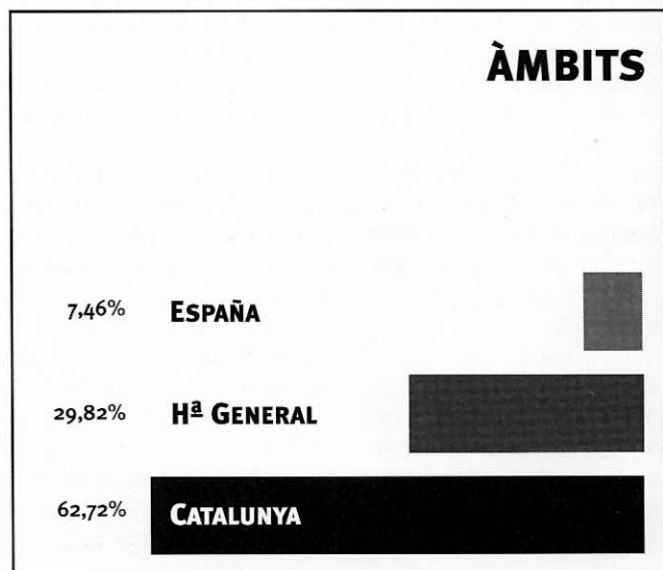
Primera etapa (1976-1985)

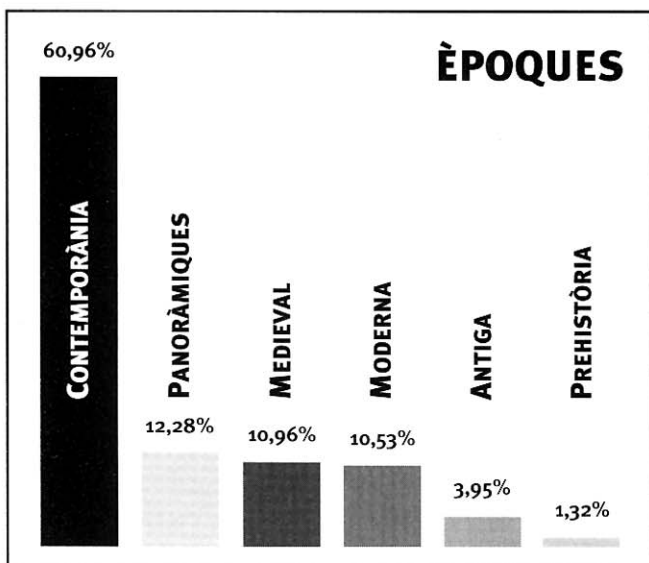
La primera etapa, de pràcticament una dècada de durada, s'inicia amb la sortida del número zero el desembre del 1976 i s'allarga fins a mitjans del 1985, quan Ferran Mascarell, el segon director i fins ara el de més durada en solitari, abandona el càrrec. L'havia precedit Fèlix Fanés durant el 1977. L'octubre d'aquell any la capçalera, marcada per l'il·lusionat voluntarisme dels principis, va deixar de sortir per reprendre la marxa ja definitiva l'agost del 1978. Fanés es va mantenir al capdavant de la revista fins a finals del 1979.

Aquests primers deu anys de *L'Avenç* coincideixen amb la Transició en sentit ampli. L'únic acte políticament rupturista del període, la recuperació de la Generalitat de Catalunya, que entroncava directament amb la legalitat republicana, queda perfectament reflectit en l'esmentat número zero, aparegut als quioscos sota el títol explícit de «Generalitat de Catalunya». A banda dels diversos articles d'anàlisi, contenia una extensa entrevista a Josep Tarradellas. D'aquell pioner *L'Avenç* se'n van imprimir 20.000 exemplars, una quantitat avui inimaginable. D'acord amb l'esperit de l'època, marcat per un tocar de peus a terra gradual, l'agost del 1978 (número 7), es va produir l'únic trencament ideològic radical de la publicació, en fer desaparèixer del subtítol la referència als Països Catalans. Mesos després (desembre 1978) s'aprovava la Constitució espanyola que circumscribia el marc autonòmic català a les quatre províncies encara vigents i que explícitament impedia acords entre autono-

mies. Tret d'aquest canvi de perspectiva nacional, fet en sintonia amb l'opció dels partits polítics majoritaris de l'esquerra catalanista del moment (PSUC i PSC) i també assumit per les sigles del nacionalisme que aviat seria hegemònic (CiU), el model de revista fixat en aquesta etapa fundacional ha sofert pocs canvis de gruix. Vist amb la perspectiva dels 250 números, el plantejament formal i ideològic segueix sent en substància el mateix: d'una banda, rigor i alta divulgació, i de l'altra, pluralitat i catalanisme. Aquestes bases han romàs inalterables. El disseny dels primers temps, que li va valdre un premi LAUS'78, també s'ha mantingut amb poques modificacions. Per tant, es pot afirmar que *L'Avenç* ha canviat poc, amb tot allò que això té de bo (fixar un model, establir una tradició) i de perjudicial (perpetuar determinats vicis d'origen, ancorar-se en una fórmula del passat). Hi insistirem més endavant.

Des del punt de vista temàtic, la tònica general de la primera època també resulta paradigmàtica del que ha estat el tarannà de la revista, amb un clar predomini dels afers catalans contemporanis, en especial del segle XX, i si voleu, encara del primer terç del XX. Però fóra injust no remarcar, al mateix temps, l'esforç progressiu per escapar d'aquesta preferència que a partir dels anys 80 comença a remetre en part, fins trobar un punt d'equilibri que és el que estableixen les gràfiques elaborades a partir dels dossiers centrals de cadascun dels 250 números.

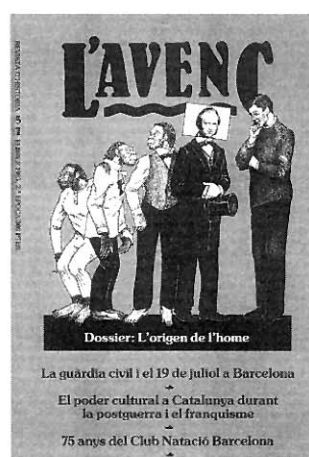
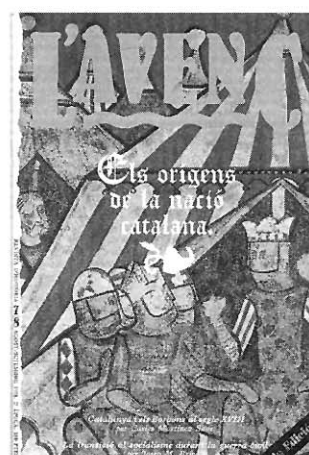

Tot i que en alguns casos ha estat difícil adscriure un dossier a un àmbit o una època, en conjunt la tendència queda clara. Per àmbits, els temes estrictament catalans ocupen el 62,72% del total. Els d'història general, el 29,82% i els espanyols, el 7,46%. Si ens fixem en les èpoques, la història contemporània agafa poc més de la meitat dels dossiers (60,96%). Després vénen les visions panoràmiques que abracen dues o més èpoques (12,28%), a continuació els temes medievals (10,96%), els moderns (10,53%) i els antics (3,95%) i de prehistòria (1,32%). Dins dels dossiers específics d'història de Catalunya la predilecció per la contemporaneïtat se situa pràcticament en la mateixa mitjana (61,54%), una proporció que es manté pel que fa a la història general (54,41%). D'aquest aparell estadístic, potser les dades més rellevants són l'atenció menor a la història d'Espanya i la comentada preferència pels segles XIX i XX, especialment per la primera meitat del XX.

Dit això, i retornant al primer període de la revista, l'enlluernament per la mítica Catalunya revolucionària sembla que va rebre un cop fort amb la inesperada victòria pujolista a les eleccions autonòmiques del març del 1980. A partir d'aquell moment, es detecta una major diversitat. Si el gener anterior s'havia fet un dossier sobre les eleccions al Parlament de Catalunya del 1932, al juny el tema triat és el colonialisme espanyol i l'Àfrica —és pràcticament la primera vegada que es tracta àmpliament una qüestió espanyola— i al juliol, els vikings. Més enllà d'aquestes simptomàtiques coincidències, la nova conjuntura política catalana va desencadenar un replantejament del discurs històric d'arrel marxista en bona part de la professió, replantejament que ben aviat es va veure reflectit en les pàgines de *L'Avenc*. Els esquemes excessivament simplistes de l'antifranquisme començaven a fer nosa a l'hora d'explicar l'evolució del país. Fruit d'aquest qüestionament, i d'acord amb els nous corrents internacionals, es va començar a conrear l'anomenada història de les mentalitats, que acabaria quallant anys més tard com a història de la cultura. És així com en aquests primers 80 apareixen de forma insistent temes que als 70 eren impensables: dossiers sobre el divorci, la ciència catalana medieval,

el cinema i la història a l'Estat espanyol, el Grup de Bloombury, Charles Darwin, els viatgers per Catalunya, els orígens del cristianisme, la història de la ràdio a Catalunya, l'origen de l'home... Tot això només entre l'abril del 1981 i el gener del 1983. El canvi d'interessos, doncs, resulta significatiu. La dinàmica política espanyola, amb la victòria socialista del 1982, no es pot dir que tingués un reflex en la revista tan notable com el produït per les eleccions catalanes del 1980. De fet, entre el 1982 i el 1986 pràcticament no es dedica cap atenció, a nivell dels dossiers, a les temàtiques espanyola —el desembre del 82 s'aborda la qüestió de l'exèrcit (1898-1977): segurament encara pesava la memòria del 23-F del 81— o socialista —el desembre del 84 es tracta el socialisme marxista català d'entreguerres—. Resumint, paulatinament la revista es va distanciar del pols de l'actualitat, centrada en els

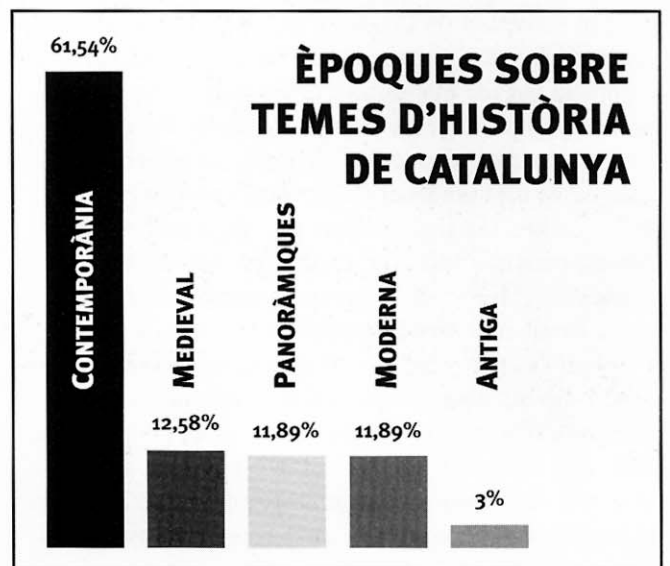
debats sobre l'ingrés a l'OTAN i a la Comunitat Econòmica Europea (CEE). Aquesta dècada prodigiosa i contradictòria de la societat catalana, marcada per l'acció il·lusionada però tenyida del realisme de les institucions democràtiques –Generalitat, ajuntaments i diputacions–, *L'Avenç* la va viure sota el signe d'una progressiva pèrdua d'influència social a remolc del pacte de silenci que va marcar el llarg camí de la Transició a la democràcia. La renúncia col·lectiva, més o menys explícita, a furgar en el passat va comportar deixar el discurs històric en un segon terme.

Segona etapa (1985-1992)

És en aquest segon terme, des d'una resignada discreció i des del convenciment de la necessitat d'una reflexió històrica rigorosa, que la revista va complaure's a fidelitzar el seu públic de dones i homes tocats pel passat en uns temps en què el políticament correcte era mirar cap al futur. Va ser aquesta una etapa tranquil·la, de feina callada, de petites grans innovacions. Amb l'assumpció d'aquesta normalitat política i social, amb un model de revista ja clarament definit, es va produir un canvi de direcció amb la marxa de Ferran Mascarell i l'entrada de Joan Fuster, que va inaugurar un període de continuïtat. L'abril del 1988, Joan Fuster va ser substituït per Jesús Mestre i Campi, que es va estrenar amb un dossier sobre Josep M. de Sagarra, en el llenguatge «directe i popular» del qual la revista es volia emmirallar amb l'objectiu de trobar el to d'una alta divulgació assequible a un ampli ventall de públic potencial. Aquesta preocupació per la

llengua també ha estat una constant de la publicació, que no sempre ha sabut trobar el registre propi ni la qualitat òptima. Sovint ha pesat més la idiosincràsia de cada articulista que l'existència d'un model de referència, un problema que en realitat és general a tota la premsa escrita en català. Assumit el rol propi de revista d'alta cultura, en aquests anys es van anar introduint novetats per enriquir l'oferta i ampliar el ventall de lectors, tasca que s'ha demostrat difícil. Dels projectes posats en marxa, segurament el més decisiu i de millors resultats ha estat els «Plecs d'història local», apareguts el febrer del 1986, just un mes després de l'ingrés d'Espanya a la CEE. Aquest suplement de periodicitat bimensual, que es manté encara avui, va servir per donar sortida i enfortir l'esclat de recerques d'àmbit comarcal o local a partir de les quals es volia reconstruir una història de Catalunya menys barcelocèntrica, més propera a les diverses realitats del país. Al marge que aquest objectiu s'hagi assolit, la contribució dels «Plecs d'història local» resulta inqüestionable. La seva supervivència n'és una prova. En paral·lel a aquesta aposta localista, incentivada institucionalment per la Diputació de Barcelona, la publicació també va fer un esforç per oferir treballs que assumissin l'àmbit europeista, referent perenne del catalanisme en el qual ara s'havia col·locat l'Estat espanyol. Un esforç no gens fàcil atesa l'escassa tradició investigadora en aquest camp entre la comunitat dels historiadors catalans. Per això sovint es va haver de recórrer a les firmes estrangeres. La pretensió d'obertura també va portar a la creació d'uns «Quaderns d'Amèrica» que van resultar efímers. El primer va aparèixer el maig del 1987 i el vuitè i últim, el maig del 1989.

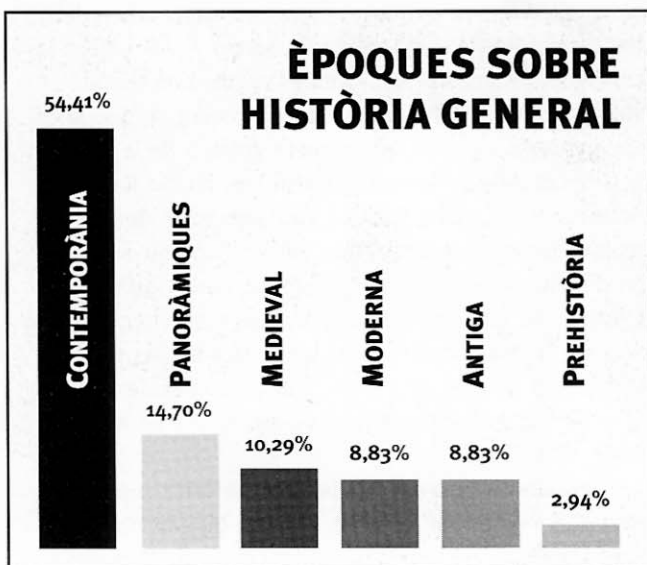
La idea era recollir la producció catalana sobre les Amèriques, aquesta sí un punt més abundosa. L'invent, però, no va funcionar. La direcció de Joan Fuster va ser complementada a partir del 1987 amb l'entrada de Daniel Fernández com a editor i, posteriorment, després de l'any de direcció a càrrec de Jesús Mestre i Campi –que va plegar l'abril del 1989–, ja com a director. Alternant els llocs d'editor i director, Fernández s'ha mantingut fins avui en la cúpula de la revista.

Aquesta segona etapa de *L'Avenç* la fem arribar fins a l'efemèride dels Jocs Olímpics de Barcelona 92, apoteosi del culte al present, un esdeveniment ciutadà i mediàtic que la revista, *inasequible al desaliento* –com deien els falangistes– i potser amb un excés d'autocomplaent ironia, va rebre amb dos magnífics dossiers ben allunyats de la festa olímpica: un sobre les arrels del comunisme (juny del 92) i un sobre l'orde del Temple a Catalunya (juliol-agost del 92).

Tercera etapa (1992-2000)

La tercera etapa, inaugurada amb la por al buit postolímpic, i finalitzada amb l'entrada d'aquest any 2000, ha estat marcada d'una banda per la voluntat de projecció cap endavant, i de l'altra, per la constant recerca d'un model satisfactori per al minvant lector. Aquest saludable autoqüestionament, a banda de tenir claus internes, també ha estat reflex de la desorientació ideològica (conseqüència de l'esfondrament del bloc comunista), cultural (irrupció de la societat de la informació regida per Internet), política (guerres del Golf i dels Balcans) i social (més fam a l'Àfrica, exponent de les diferències entre el primer i el tercer món), una crisi finisecular ben evident en una Catalunya que encara no s'ha sabut dotar d'un model alternatiu al forjat en l'antifranquisme i la Transició. En aquesta

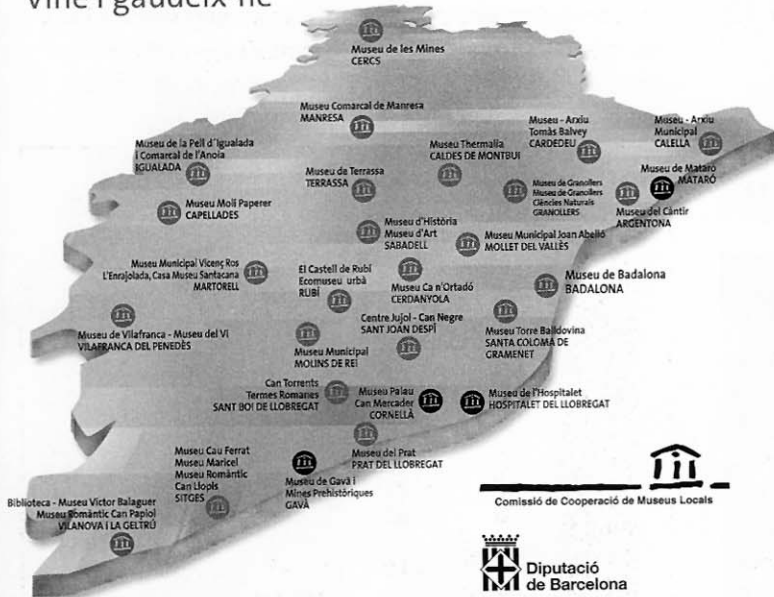

tesitura, la revista, procliva a repensar la realitat més immediata, va marcar època amb el dossier de desembre del 1993 –que arribava després d'uns quants números en què havien desaparegut els dossiers– dedicat a exposar obertament les opinions de clara confrontació al voltant de la historiografia catalana: «El fruit de la discòrdia». Sis raons sobre la Història». Poc abans, el novembre del mateix 1993, Daniel Fernández havia passat a ocupar el

El museu més gran

Xarxa de Museus Locals de la Província de Barcelona

Vine i gaudeix-ne

Comissió de Cooperació de Museus Locals

Diputació de Barcelona
Àrea de Cultura
Oficina de Patrimoni Cultural

Exposicions

150 aniversari del ferrocarril Barcelona - Mataró

Sala d'exposicions del Museu de Molins de Rei
Plaça Catalunya, 25
08750 Molins de Rei

A partir del 2 de setembre.

Aquesta exposició itinerant exposa l'evolució del tren des de diferents perspectives, la història, el context i l'evolució d'aquest mitjà de locomoció que, a hores d'ara, és encara una realitat amb molt de futur per davant.

Milions d'anys (M.A) 30 anys de paleontologia a Catalunya.

Sala d'exposicions Museu de Manresa
Via de Sant Ignasi, 40
08240 Manresa

Fins el 22 d'octubre

Exposició temporal que permet una aproximació als mètodes de treball dels paleontòlegs i als resultats de la seva recerca.

100 imatges del segle XX

Museu de Sant Boi de Llobregat
Hospital, 9

08830 Sant Boi de Llobregat

Fins a finals d'octubre

Un recorregut gràfic per la història d'aquesta vila en un segle que s'acaba.

L'Hospitalet, 75 anys de ciutat (1925-2000)

Sala d'exposicions Cirici
Riera de l'escorxador, s/n
08901 L'Hospitalet de Llobregat

Fins a finals de gener de 2001

L'Exposició mostra els trets més destacats de l'evolució de la ciutat en aquests 75 anys. El pas d'una petita vila agrícola i industrial a una ciutat moderna i de serveis, destacant el creixement demogràfic i urbanístic, fent un seguiment dels fets històrics, polítics, culturals i socials.

Les Arts aplicades modernistes a Terrassa

Castell Cartoixa de Vallparadís
Salmeron, s/n
08221 Terrassa

Fins el 4 de març de 2001

Aquesta exposició ens apropa a l'esperit modernista, centrant-se en els seus complements i elements secundaris –les arts aplicades– més que en la seva arquitectura.

càrrec d'editor, en el qual segueix avui dia, i havia deixat pas a una direcció col·legiada formada per ell mateix, José Luis Martín Ramos i Enric Ucelay-Da Cal, direcció que es va mantenir fins a l'abril del 1998, moment en què la revista va assajar un replantejament general de la mà d'un nou terçet directiu format per José Luis Martín Ramos –que repetia–, Jaume Casals i Jordi Mercader. Aquest replantejament va comportar l'edició d'una nova revista en castellà per a tot l'Estat, *Historiar*, i una obertura de *L'Avenç* cap a noves temàtiques menys directament historicistes. La doble opció no va ser compresa per tothom i, en el cas concret de *L'Avenç*, no va acabar de regularitzar-se fins a un nou canvi de direcció, ara en mans de Josep M. Muñoz.

Tot i els canvis i els alts i baixos, la històrica capçalera amb què s'ha trobat Josep M. Muñoz –biògraf d'un dels grans referents de la historiografia catalana, Jaume Vicens Vives– no difereix pas tant de la que circulava pels quioscos a finals dels anys 70. A banda de l'evidència de l'augment del preu, que ha passat de 130 a 700 pessetes, i del nombre de pàgines, que de les 84 inicials va baixar després a 68, per créixer fa dos anys fins a les 84 actuals –sense comptar els «Plecs d'història local»–, la revista manté unes constants vitals regulars que li proporcionen una mala salut de ferro. Segueix sent la tribuna més directa amb el públic interessat en la cultura vista des de la història. Només així s'explica que en les seves pàgines hi hagin firmat articles pràcticament tots, per no dir tots a seques, els historiadors professionals del país –fora inútil fer-ne la llista–, a més d'una bona nòmina d'autors estran-

DIRECTORS DE L'AVENÇ

1976-1979	Fèlix Ibáñez Fanés
1979-1985	Ferran Mascarell i Canalda
1985-1988	Joan Fuster i Sobrepere
1988-1989	Jesús Mestre i Campi
1989-1993	Daniel Fernández
1993-1998	Daniel Fernández, José Luis Martín Ramos, Enric Ucelay-Da Cal
1998-1999	José Luis Martín Ramos, Jaume Casals, Jordi Mercader
1999	Josep M. Muñoz i Lloret

gers, començant pel referent de referents, Pierre Vilar, inspirador en certa manera de la mateixa revista. Els dossiers, les ressenyes de llibres, l'editorial i els bitllets d'opinió són algunes de les seccions que s'han mantingut des del principi, que marquen el contingut i donen identitat a la revista. També li dóna caràcter propi una portada atractiva basada en una imatge de fons i una sintètica referència als temes més destacats del número. I si la imatge exterior és clara i de qualitat, el tractament fotogràfic interior sembla fet per cobrir l'expedient de trencar la monotonia del text imprès. La manca d'infografia redueix l'aposta gràfica a un mer complement de compromís, molt allunyat del modèlic *Atles d'Història de Catalunya* que va publicar un dels directors de la revista, Jesús Mestre i Campi. Les limitacions econòmiques de la revista deuen tenir a veure amb aquest peu coix en l'aparell gràfic, tot i que no l'expliquen del tot. I tanmateix, de motius per a l'esperança n'hi ha. A les portes del seu 25è aniversari, amb tot el bagatge acumulat, *L'Avenç* no hauria de renunciar a tornar a ocupar un lloc central en el debat de les idees. Superat el xarampió postmodern, superat el gremialisme disciplinari, superats els sectarismes ideològics, una revista d'història, cultura i pensament ha de mostrar la saludable ambició de ser el punt de trobada entre el passat i el futur. ■

Ignasi Aragay
Periodista